

Täysistunto

Torstai 23.3.2017 klo 15.59—18.27

5. Lakialoite laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lakialoite LA 10/2017 vp Merja Mäkisalo-Ropponen sd ym.

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 5. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu

18.08 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Viime viikkojen aikana liian moni ikäihminen on tullut kertomaan, etteivät rahat riitä ruokaan ja lääkkeisiin. Liian moni omainen on tullut kertomaan, ettei läheinen ikäihminen saa riittäviä palveluita, hoivaa ja huolenpitoa. Liian moni vanhusten kotihoidon työntekijä on tullut kertomaan, että työtä on liikaa, jotta pystyisi antamaan riittävästi aikaa ikäihmisille. Olen kuullut liikaa tarinoita, joiden viesti on se, että näin ei voi jatkua. Ikäihmisten aseman turvaamiseksi on tehtävä jotakin. Yhteiskunta ei voi vain toimettomana katsoa sivusta. Kuulemme jatkuvasti näitä erilaisia tarinoita, jotka herättävät keskustelua ikäihmisten asemasta yhteiskunnassamme. Paljon apua tarvitsevien ikäihmisten mahdollisuudet vaikuttaa jopa omiin asioihinsa ovat usein rajalliset. Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa tarvitaan riippumatonta tahoa, joka edistää ikäihmisten parempaa elämää ja oikeuksien toteutumista. Ikääntyvässä Suomessa myös muistisairaiden määrä kasvaa, ja heidän oikeuksiensa toteutumisen valvontaan on syytä panostaa nykyistä enemmän.

Useissa selvityksissä ja tutkimuksissa on tullut esiin myös ikäihmisiin kohdistuvaa epäasiallista kohtelua, jopa kaltoinkohtelua. Asian ovat nostaneet esille niin sosiaali- ja terveysalaa valvova Valvira kuin ammattiliitotkin. Ikäihmisten äänen tulisi kuulua nykyistä enemmän myös yhteiskunnallisessa keskustelussa, esimerkiksi erilaisia palveluja suunniteltaessa. Tällä hetkellä moni ikäihminen kokee, ettei heidän elämäkokemustaan, tietojaan ja osaamistaan hyödynnetä yhteiskunnassa.

Ehdotan tässä lakialoitteessa säädettäväksi lakia vanhusasiavaltuutetusta ikäihmisen aseman ja oikeuksien vahvistamiseksi suomalaisessa yhteiskunnassa. Vanhusasiavaltuutettu toimisi yhteistyössä muiden viranomaisten, asiantuntijoiden ja muiden vanhusten asemaa ja oikeuksia edistävien toimijoiden, kuten järjestöjen, kanssa. Vanhusasiavaltuutettu tekisi esimerkiksi vanhusten asemaa ja yhteiskunnassa esiintyviä epäkohtia koskevia aloitteita. Muina vaikuttamiskeinoina valtuutettu käyttäisi suosituksia, ohjeita ja neuvoja. Vanhusasiavaltuutetun toimea voi verrata jo olemassa olevaan lapsiasiainvaltuutetun toimeen, josta meillä on erinomaisia kokemuksia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 28/2017 vp

Vanhusasiavaltuutettu olisi tomissaan riippumaton, ja hänellä olisi käytettävissään asiantuntijoita eri hallinnonaloilla. Valtuutetulla olisi oma toimisto. Vanhusasiavaltuutettu ja vanhusasiavaltuutetun toimisto toimisivat sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Vanhusasiavaltuutetun lisäksi toimistossa olisi tarpeellinen määrä esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa, jotta vanhusasiavaltuutettu pystyisi toimimaan aktiivisesti vanhusten parhaaksi. Valtuutetun tueksi perustettaisiin laaja-alainen, monenlaista asiantuntemusta edustava neuvottelukunta, jossa myös kansalaisjärjestöillä olisi vahva edustus.

Arvoisa puhemies! Lakialoitteen on allekirjoittanut myös 25 muuta kansanedustajaa, ja kiitän heitä lämpimästi tuesta ikäihmisten hyväksi. Toivon laajaa tukea lakialoitteelleni vanhusasiavaltuutetusta myös hallituspuolueiden kansanedustajilta. Viime vaalikaudella Anu Vehviläinen ja 27 muuta keskustalaista kansanedustajaa esittivät lakialoitteessaan Suomeen vanhusasiavaltuutetun toimen perustamista, joten ainakin keskustassa asia on koettu hyvinkin tärkeäksi. Kyse on ihmisarvon kunnioittamisesta sekä oikeudesta hyvään elämään ja osallisuuteen kaikenikäisenä ja kaikenkuntoisena.

18.12 Maria Guzenina sd: Arvoisa puhemies! Muistan hyvin tuon viime kauden ja silloisen kansanedustaja Vehviläisen aloitteen tästä vanhusasiamiehestä. Viime kaudella tapahtui todella paljon vanhusten palveluiden osalta, ja vuoden 2013 heinäkuu oli toivoa ja iloa täynnä. Suomessa astui silloin voimaan kauan kaivattu vanhuspalvelulaki. Viime hallituskaudella kaikki eduskuntapuolueet olivat tämän historiallisen lain takana, mutta nyt on ehkä paikallaan kysyä, onko enää niin.

Tällä hallituskaudella vanhuksia ja heidän omaisiaan on peloteltu hoitajamitoituksen heikennyksellä. Kotihoidossa sinnittelee yhä huonokuntoisempia vanhuksia, joiden luona hoitajat ehtivät vain pyörähtämään, eikä laitospaikkoja ole tarpeeksi niille, jotka ihan aidoisti niitä laitospaikkoja tarvitsevat, pitkälle dementoituneille ikäihmisille. Olin eilen yhteydessä Suomen lähi- ja perushoitajaliittoon, ja saamani tiedon mukaan tilanne vanhuspalveluissa on muuttunut todella pahaksi: "Kotihoito on kaaoksessa ja työmäärä palvelutaloissa sietämätön." Samaa viestiä tulee myös vanhusten omaisilta, epätoivo on aivan valtavaa.

Sote-uudistuksen yhteydessä on puhuttu paljon palvelulupauksesta, joka kuulostaa hienolta. Mitä palvelulupaus oikein tarkoittaa, sitä kukaan ei hallituksessa ole avannut. Se tiedetään, että säästöjä pitäisi saada 3 miljardin edestä, ja sekin tiedetään, että sote-uudistuksessa tietojärjestelmien ajanmukaistaminen tulee maksamaan noin 2 miljardia. Kovin on vaikea tämä rahayhtälö. Tästä palvelulupauksesta on liikkeellä sellainen arvio, että kyseessä on käytännössä heikennys, joka tulee entisestään vähentämään palveluja niiltä, jotka niitä kaikkein eniten tarvitsevat, kuten meidän ikääntyneiltä ihmisiltä. Eli palvelulupaus onkin ruma sana käärittyä kauniiseen paperiin.

Arvoisa puhemies! Hallitus on siirtänyt puolivälitarkastelun tapahtuvaksi kuntavaalien jälkeen. Tämähän on se paikka, jossa hallitus arvioi esimerkiksi lisäsäästöjen tarpeen. Sosiaalihuoltolain mukaan vanhuksen palvelutarve pitää arvioida seitsemän päivän kuluessa siitä, kun ilmoitus avun tarpeesta on tehty, ja kiireettömätkin palvelut on toteutettava kolmen kuukauden sisällä palvelupäätöksen tekemisestä. Kun edes tämä ei tällä hetkellä toteudu kaikkialla, lisäleikkaukset olisivat varsinainen naula arkkuun monelle ikääntyneelle ihmiselle.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 28/2017 vp

Kun yhteiskuntaa pitää aina arvioida sen mukaan, miten se pitää huolta kaikkein heikoimmistaan, ei arvio ole tällä hetkellä kovin mairitteleva. Viime hallituskaudella olin erittäin avoin ajatukselle vanhusasiamiehestä ja totesin tämän silloin ministerinä ollessani kansanedustaja Vehviläiselle. Nyt olen kallistunut pitämään vanhusasiamiehen viran perustamista peräti tärkeänä ja välttämättömänä. Sote-uudistuksen ja hallituksen ajamien vanhuspalveluiden heikennysten takia iäkkäät tarvitsevat asiamiehen, joka seuraa lainsäädäntöä keskitetysti ja nostaa epäkohtia esille, toimii ikääntyneiden ihmisten äänitorvena. Hallitus kun ei opposition esittämiin huoliin ole ilmaissut halukkuuttaan puuttua, niin ehkä sitten tällainen virkataustainen ihminen saisi herätettyä siihen, mitä täällä Suomessa tällä hetkellä tapahtuu. Se ei ole inhimillistä, eikä se ole hyvinvointivaltion periaatteiden mukaista.

18.15 Maria Tolppanen sd: Arvoisa puhemies! On hälyttävää, että Suomi-nimisessä pohjoismaisessa sivistysvaltiossa ja hyvinvointivaltiossa täytyy edes esittää vanhusasiavaltuutettua. Tällaisten asioitten pitäisi olla itsestäänselviä ilman asiamiestä, ilman valtuutettua, mutta koska näin ei ole, on ensiarvoisen tärkeää, että vanhusasiavaltuutettu saadaan. Ja hänellä pitäisi olla paitsi ne valtuudet, mistä edustaja Mäkisalo-Ropponen aikaisemmin sanoi, myöskin valtuudet keskustella maan hallituksen kanssa sellaisesta lainsäädännöstä, joka koskee ikääntyntä väestöä ja vanhusväestöä. Silloin se ehkä saattaisi helpottaa jopa hallituksen työskentelyä, koska tarpeeksi ajoissa olisivat tulleet esille esimerkiksi nämä asumistukiasiat, mitä oli nytten esillä, lääkekorvaukset ja pieneläkkeet, jotka ovat niin pieniä, että niillä ei elä. Silloin ei tarvitsisi panna panoksia sellaiseen työhön eikä keksyä pyörää uudestaan niissä kohdissa, missä pyörä on jo keksitty ja missä nämä puutteet tiedetään ja tiedostetaan. Se olisi erittäin hyvä asia.

Tällä hetkellä henkilökunnan puute esimerkiksi kotipalvelussa on huutava, ja kukaan ei siihen tunnu puuttuvan. Poikani oli töissä catering-firmassa, jossa vietiin vanhuksille ruokaa. Hän sanoi, että yhdessä paikassa istui mies oven vieressä, ja kun hän avasi sen oven avaimellaan, niin se mies sanoi, että anna tänne se ruoka, otti sen ruoan ja sen jälkeen sanoi, että luitko, mitä Pohjalaisessa oli tänään siitä ja siitä asiasta. Hän halusi käyttää sen kolmeminuuttisen siihen, että hän saa puhua elävän ihmisen kanssa. Hän oli sitä mieltä, että hän pystyy kantamaan itse ruokansa keittiöön, niin kuin pystyikin — pystyi rollaattorin kanssa viemään sen sinne, ei siinä ollut sen kummempaa — mutta täytyyhän siellä olla inhimillisyyttä.

Toinen asia, mikä on erittäin hälyttävä tällä hetkellä: Kun ollaan laitoshoidossa, niin on paikkoja, joissa on määritelty vanhukselle kolme vaippaa vuorokauden ajaksi. Vaikka omaiset voisivat sinne vaippapaketteja kaksin kappalein per päivä, niin niitä ei käytetä, koska ei ole aikaa siihen, mitoitettu työaika ei riitä siihen. Se tarkoittaa silloin sitä, että vanhus on niissä kolmessa vaipassa — aina sen vähän yli 7 tuntia yhdessä vaipassa — per vuorokausi. Se on kohtuutonta.

Tällaisessa Suomessa ei kukaan halua tulla vanhaksi, en ainakaan minä. Minä en halua vanhentua tuollaiseen elämään. Se ei ole ihmisarvoista elämää. Se on elämää, jossa jo koetellaan ihmisoikeuksien rajoja. Kyllä meillä täytyy olla sen verran suurta sydäntä ja meillä täytyy olla sen verran hyvää tahtoa, että me autamme äitejämme, isiämme, naapurin mummaa, naapurin paappaa siinä vaiheessa, kun he tulevat siihen vaiheeseen, etteivät enää itse kykene, eivät jaksata tai — sitten, jos ollaan ihan siellä loppuvaiheessa — eivät todellakaan pysty olemaan muuta kuin sängyssä, ja toisen täytyy silloin huolehtia. Hälyttävää on myös

Pöytäkirjan asiakohta PTK 28/2017 vp

se, että olemme lukeneet uutisia, joiden mukaan vanhuksia on pidetty jopa kellarissa, sängyssä toki ja peitto päällä. Kun ei ole omaisia, jotka käyvät katsomassa tilanteen välillä, niin sitten otetaan vanhus ikään kuin esineenä — esineellistetään — ja tehdään sen mukaan töitä. Se ei ole oikein.

Meidän on pystyttävä pitämään huolta, ja siinä vanhusasiavaltuutettu pystyisi auttamaan erittäin paljon, niin että hän kiinnittäisi huomiota jo siihen vaiheeseen, kun eläkeikä tulee, siihen että vanhuksilla on hyvä eläkeikä — se aika, kun saadaan olla vapaalla — että on erilaisia toimintoja, on aktiviteetteja, mitä voidaan tehdä kunnassa ja jotka eivät välttämättä ole edes kalliita, ja että sen lisäksi, kun tulee se vaihe, että mennään sille viimeiselle levolle ja ollaan aika lähellä viimeistä matkaa, jolloin sanotaan illalla kädet ristissä "Levolle lasken, Luojani", se voitaisiin sanoa arvokkaasti ja se loppu olisi arvokas. Siihen me tarvitsemme vanhusasiavaltuutettua.

18.20 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Meillä on kaksi erityistä eettistä ja inhimillistä huolenaihetta tällä hetkellä ikäihmisten hoidossa ja kohtelussa — siis ainakin kaksi.

Ensinnäkin tämä kotihoidon tilanne, mihin edustaja Tolppanenin viittasi, on monessa kunnassa tällä hetkellä katastrofaalinen. Iltavuorossa työntekijällä voi olla 30 käyntipaikkaa. Aamuvuorossa voi täysin autettavan asiakkaan luona työntekijä käydä ensimmäisen kerran 11:n aikaan aamulla, kun edellisenä iltana työntekijä on käynyt noin kello 19. Näin ollen tämä täysin autettava ihminen on kello 19:stä kello 11:een seuraavana aamuna ihan yksikseen ilman ruokaa, ilman vessassakäyntiä ynnä muuta tällaista. Tämä on todella epäinhimillistä elämää ikääntyneelle ihmiselle. Mutta sitten kotihoidossa on myös työntekijöiden kannalta epäinhimillistä työelämää, sillä työntekijät kertovat syövänsä eväät rapukäytävässä tai autolla ajaessaan paikasta toiseen. Ei ole mahdollisuutta pitää minkäänlaisia ruokataukoja, ei edes vessataukoja kunnolla.

Sitten se toinen huolenaihe on ikäihmisten kaltoinkohtelu. Nyt kahden vuoden sisällä on ilmestynyt useampikin tutkimus, jopa väitöskirjatutkimus, joissa todetaan, että kaltoinkohtelu on tänä päivänä todellinen ongelma, ja myös Valvira on kiinnittänyt tähän samaan asiaan huomiota. Kaltoinkohtelua on fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja kemiallista. Esimerkiksi rauhoittavien lääkkeiden turha käyttö on muistisairaiden hoidossa edelleenkin erittäin yleistä, ja sellainen kemiallinen rauhoittaminen on aina hoitovirhe, voidaan sanoa. Syitä tähän epäasialliseen käyttäytymiseen tai kaltoinkohteluun on monia, mikään yksittäinen tekijä ei selitä tätä asiaa. Taustalla on resurssien niukkuus, osaamisen puutteet, johtamisen ongelmat ja niin edelleen.

Mutta, arvoisa puhemies, [Puhemies koputtaa] näistä asioista ei saa vaieta. — Tulenko sinne, arvoisa puhemies?

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Edustaja voisi, jos vielä jatkuu pitempään, tulla tänne korokkeelle.

No ei jatkuisi enää kovin pitkään.

Ensimmäinen varapuhemies Mauri Pekkarinen: Voitte jatkaa siitä paikan päältä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 28/2017 vp

Kiitos, arvoisa puhemies. — Siis näistä asioista ei saa vaieta, ja vanhusasiavaltuutetun yksi tärkeä tehtävä olisi ylläpitää tätä arvokeskustelua. Toinen tehtävä olisi tuoda esille hyviä käytäntöjä, mitä myöskin on täällä meillä Suomenmaassa vaikka kuinka paljon. Mutta hänen tehtävänsä olisi erityisesti ikäihmisten oman äänen kuuluviin saaminen.

18.23 Maria Guzenina sd: Arvoisa puhemies! Meillä demareilla on sellainen tapa, että jos me oppositiossa jotain vaadimme, niin sitten kun pääsemme hallitusvastuuseen, me pyrimme aina toteuttamaan ne meidän vaatimuksemme, kun se valta on meidän käsissämme. Tässä kannustaisin nyt kovasti niitä kaikkia keskustalaisia kansanedustajia, jotka edelleen täällä eduskunnassa istuvat kansan luottamuksen saaneina, että he veisivät nyt myöskin sitten omassa puolueessaan ja hallituksessa eteenpäin tätä vanhusasiamiehen viran perustamista. Tämä viran perustaminen ei tietenkään poista kaikkia niitä ongelmia, joita vanhus-ten palveluissa on, mutta se auttaa sitten siinä, että vanhuksille saadaan ääni, jota toivottavasti auktoriteettina kuunnellaan.

Vetoaisinkin hallitukseen, että kun tässä on tämän hallituskauden aikana näitä säästöjä pyritty hakemaan myöskin sieltä vanhuspalveluiden puolelta, niin hallitus ymmärtäisi, että tämä on täysin väärä paikka säästää, ja peruisi nämä jo päätetyt säästöt ja mahdolliset muut, joita on siellä mietinnässä, koska meidän ikäihmisemme ansaitsevat hyvän, turvallisen eltoopuolen elämän ja etenkin silloin, kun eivät enää omat voimat riitä, on yhteiskunnan velvollisuus olla tukena ja apuna. Tämä on sosiaalidemokraattista ajattelua, tämä on myöskin alkiolaista ajattelua, niin että siinä mielessä meillä varmasti tässä on paljon yhteistä työsar-kaa, ja uskon, että yhteistyössä me pystyisimme tämän asian hoitamaan kuntoon.

18.25 Maria Tolppanen sd: Arvoisa puhemies! Viime vuosina on puhuttu paljon siitä, että vanhukset kotiin. Sitä on yritetty kovasti tehdä, mutta se ei ole kyllä sitä oikeaa ajatte-lua. Nimittäin siinä vaiheessa, kun vanhus on jo vuodeosastolla, ei häntä voida kotiuttaa, vaikka se säästäisi miten paljon. Tässä on tietysti kyse kunnan päätöksistä, mutta olisi erit-täin hyvä, että päästäisiin yhdessä sellaiseen, että kun ihminen ikääntyy ja on kotona, niin se elämä siellä kotona olisi hyvää. Jotta hän pystyisi elämään kotona mahdollisimman pit-kään, olisi erittäin hyvä asia — nyt kun puhutaan sote-uudistuksesta, puhutaan vouchereis-ta — että tulisi voucherit myöskin siihen — jokaisessa kunnassa näin ei nyt ole — että van-hus saa sen ensimmäisen avun sinne kotiin, ja se on siivousapu. Se on sitä, mitä hän ei jak-sa tehdä. Sitten tulevat kaupassakäymiset, sitten tulevat lääkärisäkäymiset, sitten tulevat lääkkeitten dosettiinlaittamiset ja muut tällaiset asiat, mutta mennään pikkuhiljaa eteen-päin.

Se, mihin nyt uudessa uudistuksessa pitäisi kiinnittää vanhusten osalta erittäin paljon huomiota, on se, että meillä olisi vanhusten palveluasuntoja, sellaisia palveluasuntoja, jot-ka ovat kodinomaisia, joissa voi olla kuitenkin vähän praatiseuraa, jos jaksaa olla pystyssä, ja voi käydä vaikka jonkun kanssa välillä kävelemässä ja sitten tulla takaisin. Meillä on hy-viä tällaisia paikkoja olemassa. Ne ovat tällä hetkellä oikeastaan kaikki kyllä yksityisiä, mutta joka tapauksessa näitä on, mutta niitä on ehdottomasti liian vähän. Ja sitten se, että kun tulee se vaihe, että pitää siirtyä eteenpäin, silloin mennään vanhainkotiin — niitä ei ehkä nyt tällä hetkellä ole, vaan ne ovat vuodeosastoja — ja sen jälkeen pitää pitää huoli siitä, että siellä on tarpeeksi henkilökuntaa huolehtimassa ihmisistä ja että siellä on tar-peeksi henkilökuntaa, että henkilökunta ei uuvu. Uupunut työntekijä ei jaksaa olla empaat-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 28/2017 vp

tinen, uupunut työntekijä ei jaksa antaa sympatiaa. Tarvitaan tarpeellinen määrä henkilökuntaa siihen työhön.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.